

в лексических единицах, обозначающих юридические понятия, и пути их перевода средствами украинского языка.

Юридическая терминология, семантическое наполнение лексических единиц, многозначность термина, описательный перевод, транскрипция, калькирование.

The article investigates the ways to render semantics of English terms in the translation of international legal instruments. The main objective of the paper is to track changes in the semantic content of lexical items, semantic reasons of semantic displacements towards desemantization/information compression and systematize the ways and means of translating legal terms and determine their structural and semantic features. Relevance of research is stipulated by increasing the research interest in studying vocabulary of the languages in terms of "discrepancy" in codification and activation of translation mechanisms for more accurate reproduction of linguistic units to avoid ambiguity or even manipulating contents. It is also associated with lack of complex analysis of techniques of legal translation from English to Ukrainian in domestic and foreign linguistics.

Legal terminology abounds in predominantly complex terms and terms-phrases, their translation consisting of two procedures - the analytical and synthetic. Important role in the translation of phrases it played by analytical phase - the translation of its components. When translating legal terms such methods as general description of a concept, transcription, loan translation and translation by using prepositions, are used. The biggest problem emerging in translating legal terms is their ambiguity; therefore translation should be done through focusing on the context of both a phrase or sentence and a text as a whole.

Legal terminology, semantic content of lexical units, ambiguity of terms, descriptive translation, transcription, loan translation.

УДК 811.111'342.9

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ ІНШОМОВНИХ АГРАРНИХ ТЕКСТІВ

Г. І. Сидорук, кандидат філологічних наук, доцент

О. І. Блажанова, студентка магістратури

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Визначено особливості вживання стилістичних засобів у аграрних текстах німецькою та англійською мовами та їх перекладу на українську мову. Встановлено низку стилістичних засобів, характерних як для обох досліджуваних мов, так і для кожної з них.

Науковий стиль, переклад, термін, пасив, абрєвіатура.

Розуміння стилю як окраси людського мовлення покладено в основу предмету дослідження стилістики. Однак, наукова стилістика характеризується наявністю різних поглядів на природу стилю. Поняття загального стилю розвинулося в останні десятиліття до лінгвістичних моделей кількох функціональних стилів. Особливої значущості у наукових працях набувають питання визначення, класифікації й функцій стилістичних засобів, що і зумовлює актуальність нашого дослідження. Вивчення типології стилістичних засобів у різних мовах та їх зіставлення є необхідним для досягнення адекватності перекладу текстів окремих фахових підмов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження стилістичних аспектів іншомовних текстів були предметом вивчення цілої низки вчених, а саме: фахові мови як новий напрям лінгвістичного дослідження з класифікацією їх у межах двох стилів – професійно-практичного та науково-теоретичного (Т. Кияк), стилістичні можливості лексики (Т. Морозова), функціональні різновиди мови права (Н. Артикуца), синтаксично-стилістичні вади сучасної фахової мови – комп'ютерної (Р. Рожанківський) і багато інших.

Мета дослідження – розгляд особливостей перекладу стилістичних засобів іншомовних аграрних текстів (на прикладі англійської й німецької мов).

Виклад основного матеріалу. Стиль (від латин. *stilus* – паличка для письма) – різновид мови (її функціональна підсистема), що характеризується відбором таких засобів із багатоманітних мовних ресурсів, що найкраще відповідають завданням спілкування між людьми в даних умовах. Це своєрідне мистецтво добору й ефективного використання системи мовних засобів із певною метою в конкретних ситуаціях і обставинах.

Кожний стиль характеризується певними ознаками, найбільш загальними з яких є:

- сфера поширення і вживання (коло мовців);
- функціональне призначення (регулювання стосунків, повідомлення, вплив, спілкування тощо);
- специфічні ознаки (форма та спосіб викладу);
- система мовних засобів і стилістичних норм (лексика, фразеологія, граматичні форми, типи речень тощо).

Ці складові конкретизують, оберігають, певним чином обмежують, унормовують кожний стиль, перетворюючи його на досить стійкий різновид літературної мови. Оскільки стилістична норма є частиною літературної, вона не забезпечує останню, а лише використовує слова чи форми в певному стилі або з певним стилістичним значенням [2].

Отже, термін «стиль мовлення» слід розглядати як спосіб функціонування певних мовних явищ. Розрізнення стилів залежить безпосередньо від основних функцій мови – спілкування, повідомлення і діяння впливу [4].

Наше дослідження концентрується на іншомовних аграрних текстах, а отже воно безпосередньо пов'язане з науковим стилем. Науковий стиль – стиль літературної мови, якому властивий ряд таких особливостей: попереднє обдумування висловлювання, монологічний характер, суворий відбір мовних засобів, тяжіння до нормованої мови. Тому для наукової мови характерні такі стильові риси:

- ясність і предметність тлумачень;
- логічна послідовність і доказовість викладу;
- узагальненість понять і явищ;
- об'єктивний аналіз;
- точність і лаконічність висловлювань;
- аргументація та переконливість тверджень;
- однозначне пояснення причино-наслідкових відношень;
- докладні висновки.

Окрім логічної послідовності викладу, науковий стиль характеризується упорядкованою системою зв'язків між частинами висловлювання, прагненням авторів до точності, стислості, однозначності при збереженні насиченості змісту. Зазначимо, що емоційність, як і експресивність, в науковому стилі, який вимагає об'єктивного, «інтелектуального» викладу наукових даних, виражається інакше, ніж в інших стилях. Прагнення до обмеженого використання авторського «я» – це не

данина етикету, а прояв абстрактно-узагальненої стильової риси наукової мови, що відображає форму мислення [3].

Під кутом зору перекладацької обробки іншомовних текстів слід урахувати таку особливість стилю наукових робіт, як їх насиченість термінами (зокрема, інтернаціональними). Не слід, однак, переоцінювати ступінь цієї насиченості: у середньому термінологічна лексика, зазвичай, становить 15–25 % загальної лексики, використаної в роботі. Велику роль у стилі наукових робіт відіграє використання абстрактної лексики. Лексику наукової мови складають три основні прошарки: загальнонавчальні слова, загальнонаукові слова і терміни. У будь-якому науковому тексті загальнонавчальна лексика становить основу викладу. У першу чергу обираються слова з узагальненим й абстрактним значенням (буття, свідомість, фіксує, температура). За допомогою загальнонаукових слів описуються явища і процеси в різних галузях науки і техніки (система, питання, значення, позначити). Однією з особливостей вживання загальнонаукових слів є їх багаторазове повторення у вузькому контексті [1, с. 20].

Практична діяльність перекладача пов'язана і з проблемами, що можна назвати власне стилістичними. Йдеться про ті випадки, коли свідомо використовуються засоби для посилення образності й яскравості тексту, здійснення значного емоційного впливу на читача. Цієї мети можна досягти, вживаючи лексичні образні засоби і стилістичні прийоми, а також шляхом особливого поєднання фраз чи речень.

Із лінгвістичної точки зору, мовленнєві жанри мають багато спільних ознак у різних мовах, тому що в основі їх виділення лежать однакові критерії, а перекладач повинен добре знати особливості жанрів мовлення в англійській, німецькій та українській мовах і бути ознайомленим із принципами передачі цих особливостей під час перекладу [5, с. 31].

Кваліфікований перекладач користується різними способами передачі деяких стилістичних прийомів, використаних в оригіналі для того, щоб надати тексту більшої яскравості й виразності. У перекладача є такий вибір: або спробувати скопіювати прийом оригіналу, або, якщо це неможливо, створити в перекладі власний стилістичний засіб, що має аналогічний емоційний ефект. Це – принцип стилістичної компенсації, про який К. І. Чуковський говорив, що не метафору треба передавати метафорою, порівняння порівнянням, а усмішку – усмішкою, сльозу – сльозою тощо. Для перекладача важлива не стільки форма, скільки функція стилістичного прийому в тексті. Це, з одного боку, означає певну свободу дій: граматичні засоби виразності можна передавати лексичними і навпаки; опустивши непередаване українською мовою стилістичне явище, перекладач поверне «борг» тексту, створивши у іншому місці тексту – там, де це найзручніше – інший образ, але схожої стилістичної спрямованості.

Як уже зазначалося, характерною рисою стилю наукових робіт є їх насиченість термінами. Така специфіка простежується, зокрема, в наступних реченнях, де їх кількість складає від 40 до 80 відсотків загальної кількості вжитих лексем:

As an industrial product, castor oil composition is different in many respects from any other oil because it consists largely (up to 90%) of the unusual ricinoleic fatty acid.

A safe and profitable process for detoxifying castor meal at large scale is not available yet, although it was demonstrated that the toxic protein ricin is destroyed by heat in the oil extraction process.

Im Gegensatz zur Heimtierhaltung unterliegt die Nutztierhaltung einer Fülle gesetzlicher Regelungen, u. a. zum Stallbau und zur Haltung, zur Tierhygiene, zur Fütterung, zum Seuchenschutz, zum Tierschutz, zum Umweltschutz, zum Tiertransport, zur Lebensmittelhygiene, zur Schlachtung, zur Ausbringung von Gülle und Dung als Wirtschaftsdünger, usw.

Die Fülle verschiedener Eigenschaften, die heute von den Schweinen sowie vom Schweinefleisch erwartet werden, sind nur durch Kreuzungs- oder Hybridzucht erreichbar.

Варто зазначити, що препозитивні атрибутивні словосполучення, утворені за допомогою зіставлення ряду іменників і дуже поширені в англійській мові, ускладнюють переклад через різноманіття семантичних зв'язків між членами словосполучення, а в деяких випадках – через багатозначність словосполучення, а також через відмінності структур англійської й української мов. Прикладами таких словосполучень є:

The process parameters of supercritical CO₂ extraction were set; cooling and kettle-heating devices were opened.

High-performance size-exclusion chromatography–multi-angle laser light scattering–differential detector coupled system (HPSEC–MALLS–RI) was used, and comprised three chromatographic column series: TSK G5000 PW (7.5 mm × 600 mm), TSK G3000 PWxl (7.8 mm × 300 mm), and TSK G2500PWxl (7.8 mm × 300 mm).

L₉ (34) orthogonal table was selected according to the results of single-factor experiments.

The procedure possesses an ion-exchange function and exhibits a rapid elution rate and good effects on the molecular sieve.

При перекладі як англомовних, так і німецькомовних текстів на українську мову варто звернути увагу та те, що перевага надається пасивному стану та безособовим формам дієслова:

Two main by-products are generated in the castor oil production process: the capsule husks, produced when the seeds are separated from the fruits, and the meal, produced when the oil is extracted from the seed.

Zulassung und Einzelheiten der Zuchtarbeit sind im Tierzuchtgesetz geregelt.

Для науково-технічного стилю характерним є використання у функції визначення форм інфінітива:

The majority of the N present in the soil is found in the organic form, which is not available for plant absorption; to be uptaken, N has to be in the inorganic form, like nitrate or ammonia.

У лінгвістичних працях, що досліджують специфіку науково-технічного стилю в сучасній англійській мові, вказується ціла низка граматичних особливостей, з якими перекладачі зіштовхуються і в аграрних текстах, як-то: широке вживання множини речовинних іменників (*fats, oils, greases, steels, rare earths, sands, wools, gasolines, etc.*), множини в назвах інструментів (*clippers, jointers, shears, dividers,*

compasses, trammels, etc.), використання прийменника *of* для передачі видо-родових відносин (*the oxidizer of liquid oxygen, the fuel of kerosene*), поширеність атрибутивних сполучень зі словами *type, design, pattern, grade*. Наприклад:

At 50 days after sowing, data was taken on plant growth and shoot nutrients content.

Optimal process conditions for supercritical CO₂ extraction of polysaccharides from Artemisia sphaerocephala Krasch. seeds and their monosaccharides were analyzed to provide a theoretical basis for identification and development.

Аналіз наукових текстів аграрного спрямування показав, що авторська мова у них побудована в першій особі множини, напр.:

In the current research, we used supercritical CO₂ to extract ASKR through initial hydrolysis with trifluoroacetic acid.

We also provided details for efficient ASKR extraction.

Особливістю німецьких науково-технічних текстів, зокрема, й аграрних, є досягнення максимально точної характеристики предметів за допомогою похідних і складних прикметників-термінів. Серед похідних прикметників-термінів у технічній мові найбільш продуктивними є прикметники з суфіксами *-isch* і *-bar*. За допомогою *-isch* утворюються прикметники від іменних основ, за допомогою *-bar* – віддієслівні прикметники з модальним пасивним значенням, наприклад:

Dazu hat u. a. der technische Fortschritt in den Bereichen Fütterung und Haltung beigetragen, aber auch die Verlagerung des Schlachtsektors aus den großen Städten in die Agrarregionen.

Die Futtermischungen werden entsprechend dem ernährungsphysiologischen Bedarf der Tiere mit Eiweißkomponenten, Mineralstoffen, Vitaminen und anderen Zusatzstoffen ergänzt.

Obwohl Schweine – wie Menschen – Allesfresser sind, werden tierische Proteine (z. B. Fleischmehl aus Schlacht-Nebenprodukten) in Europa nicht in der Fütterung eingesetzt.

При перекладі німецькомовних аграрних текстів із урахуванням їх стилістичних особливостей певні труднощі у процесі перекладу створює такий, досить поширений засіб мовної економії та семантичної компактності викладу, особливо, у технічній літературі, як прикметники з напівсуфіксами:

-arm, -frei, -fremd, -leer, -los, -rein, що надають прикметникам значення відсутності у предмета тієї чи іншої ознаки, властивості, наприклад: *Unter Berufung auf Erhebungen des Instituts für Demoskopie Allensbach sollen sich in Deutschland bereits sieben Millionen Menschen fleischlos ernähren.*

-voll, -reich, -behaftet, -bestückt, -fähig мають загальне значення вказувати на наявність у предмета ознаки або властивості. Дані напівсуфікси синонімічні між собою, але вся група в цілому виступає антонімом до слів з напівсуфіксами *-los, -arm, -frei*. Наприклад: *Schonender Transport ist oberstes Gebot, denn Tiere sind in jeder Hinsicht ein wertvolles Gut, egal ob sie von einem Betrieb zum anderen oder zur Schlachtung transportiert werden.*

Für den Liegebereich der Sauen werden neuerdings auch strapazierfähige Gummibeläge angeboten.

-beständig, -dicht, -fest, -sicher, -geschützt, -isoliert – синонімічний ряд напівсуфіксів із загальним значенням «стійкий, непроникний, безпечний», напр.:

Dazu zählen insbesondere die verantwortungsbewusste Gesundheitsvorsorge in den Tierbeständen und eine förmliche Erklärung zur Lebensmittelsicherheit, die dem Schlachthof mit jeder angelieferten Schweinepartie vorgelegt werden muss.

-weise, -mäßig, -gemäß, -recht – прикметники з цими напівсуфіксами виражають значення «відповідність встановленим правилам, порядку, закону», напр.: In der Ferkelerzeugung ist es allerdings durchaus üblich, dass der Hoftierarzt die Bestände alle 1 bis 2 Wochen besucht, um möglicherweise aufkommende Gesundheitsprobleme frühzeitig erkennen zu können und um den Betriebsleiter zu beraten.

Поряд з термінами специфіку лексичного оформлення німецького тексту науково-технічного стилю складають скорочення – аббревіатури. Скороченню підлягають здебільшого слова в тексті довідкового апарату наукових документів або «заголовної частини», де містяться вихідні дані, тобто відомості про автора, назву книги, журналу, збірника, місце виходу з друку, кількість сторінок тощо. Наприклад:

Professor Helmut Heseke, Präsident der Deutschen Gesellschaft für Ernährung (DGE), sieht im gelegentlichen Verzicht auf Fleisch denn auch den eigentlichen Trend.

Christoph Minhoff, Geschäftsführer der Bundesvereinigung der Deutschen Ernährungsindustrie (BVE), beobachtet insgesamt eine Veränderung des Kaufverhaltens.

Der Vegetarierbund Deutschland (Vebu) geht noch von deutlich höheren Zahlen aus.

Sie setzen inzwischen meist auf gentechnisch veränderte Organismen (GVO).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, урахування стилістичних аспектів є необхідним у процесі перекладу для досягнення адекватності передачі інформації. На основі аналізу англійських і німецькомовних аграрних текстів визначено особливості їх стилістичних засобів, релевантних для перекладу і притаманних обома мовам, а саме: насиченість термінами (40-80 % загальної кількості вжитих лексем); наявність пасиву та безособових форм дієслова. Встановлено також стилістичні особливості, характерні для кожної з мов: широке вживання препозитивних атрибутивних словосполучень і множини речовинних іменників (англійська мова); використання похідних і складних прикметників, аббревіатур (німецька мова).

Перспективи подальшого дослідження пов'язані із вивченням утруднень перекладача, зумовлених національними особливостями стилістичних систем різних мов, та пошуком шляхів їх подолання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) : підручник / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 592 с.
2. Комиссаров В. Н. Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М. : Международные отношения, 1973. – С. 61–78.
3. Кочан І. М. Теоретичні засади вироблення термінологічних стандартів в українській мові / І. М. Кочан // Мова і культура нації : зб. статей. – Л. : Вид. центр Львівського університету, 1991. – С. 40–49.
4. Полюга Л. М. Здобутки і втрати української термінології та термінографії за десять років Незалежності / Л. М. Полюга // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2002. – № 453. – С. 21–23.

5. Чужакин А. П. Мир перевода, или вечный поиск взаимопонимания: монография / А.П. Чужакин, П. Р. Палажченко. – М. : Валент, 1997. – 167 с.

References

1. Кууак Т.Р. Teoriya ta praktyka perekladu (nimets'ka mova): pidruchnyk / T. R. Kiyak, O.D. Oguj, A.M. Naumenko. – Vinnitsya: Nova Kniga, 2006. – 592 s.

2. Komissarov V.N. Slovo o perevode / V.N. Komissarov. – М.: Mezhdunarodnye otnosheniya, 1973. – S. 61–78.

3. Kochan I. M. Teoretychni zasady vyroblennya terminologichnykh standartiv v ukrains'kij movi // Mova i kul'tura natsii / I. M. Kochan. – L'viv, 1991. – S. 40–49.

4. Polyuga L.M. Zdobutky i vtraty ukrains'koi terminologii ta terminografii za desyat' rokiv Nezalezhnosti // Visnik Natsional'nogo universytetu «L'vivs'ka politekhnik» – № 453. Problemi ukrains'koi terminologii / L. M. Polyuga. – L'viv, 2002. – S. 21–24.

5. Chuzhakin A.P. Mir perevoda: Obshhaya teoriya perevoda i perevodcheskoj skoropisi / A. P. Chuzhakin. – М. : R. Valent, 2002. – 158 s.

Определены особенности использования стилистических средств в аграрных текстах на немецком и английском языках и их перевода на украинский язык. Очерчен ряд стилистических средств, характерных как для обоих исследуемых языков, так и для каждого из них.

Научный стиль, перевод, термин, пассив, аббревиатура.

The article deals with the problem of stylistic means in agricultural texts in German and English and their translation into Ukrainian. Stylistic means typical of both target languages and each of them are defined. The features of translation of stylistic means and devices of foreign agrarian texts are considered. The research is based on the line of modern linguistic research on the study of specificity of agrarian texts and features of their translation.

The use of methods and techniques of linguistic observation and analysis, comparison and generalization in the research allows finding features of scientific and technical texts, mutual and distinctive stylistic features of scientific and technical text in English and German.

Results of the research help making a list of the fundamental stylistic means and devices of English and German agrarian texts, revealing features of their translation into Ukrainian. It is necessary to take into account stylistic aspects for adequacy of information transfer in the translation process.

Scientific style, translation, term, passive, abbreviation.